

ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ ΙΙ
Α΄ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟ ΕΤΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ
Θέμα: Φως και Σκιά.

3^ο τμήμα
Υπ.Καθηγητής
Τάκης Κοζόκος – γλύπτης

Το blog του μαθήματος υπάρχει στην διεύθυνση:

<http://www.blogeikastika.gr>

email takiskozokos@gmail.com
web www.takiskozokos.gr

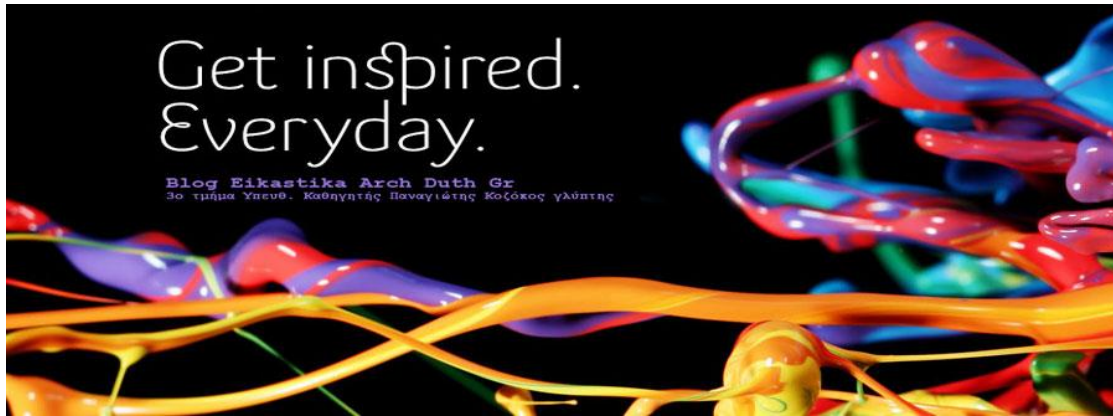

Εργασίες

Πληρ. <http://www.blogeikastika.gr>
(Μαθήματα – Εικαστικά ΙΙ – Ασκήσεις.)

Όλες οι εργασίες παραδίδονται σε ψηφιακή μορφή.

Περισσότερες πληροφορίες για το μάθημα υπάρχουν
στο blog του μαθήματος : <http://www.blogeikastika.gr>

4^{ες} Σημειώσεις Μαθήματος 2020-21

Το μάθημα είναι κατά βάση εργαστηριακό.

Οι σημειώσεις δίνονται για την ενθάρρυνση σας για περισσότερη έρευνα.

Φως και Σκιά.

Ζωγραφικό έργο του Παναγιώτη Τέτση.

«Ευτυχώς η γη μας είναι σκληρή, οι πρασινάδες της δε σε πλαντάζουν, τα χαρακτηριστικά της είναι βράχια, βουνά και πελάγη. Κι έχει ένα τέτοιο φως»

Γ. Σεφέρης

“ARCHITECTURE IS A GAME, USING LIGHT TO
REVEAL THE SHAPES.”

<https://theglasshouse.org/media/architecture-is-a-game-using-light-to-reveal-the-shapes/>

M/A φωτογραφία του δασκάλου μου Γιάννη Μανιατάκου
από τις πειραματικές του εκτυπώσεις στο εργαστήριο στην Τήνο.

Το απόλυτο φως πάντα συμβαδίζει με το απόλυτο σκοτάδι. Και είναι λογικό. Το φως
δεν θα μπορούσε ποτέ να οριστεί εάν δεν οριζόταν το σκοτάδι.

Πόσο μάλλον το απόλυτο, σκληρό φως της Ελλάδας.

Αυτό ορίζει και το απόλυτο σκοτάδι.

Αυτό που δημιουργείται μέσα στα σπίτια των Κυκλάδων τις μεσημεριανές ώρες του
Ιουλίου, πάνω στο χώμα από τις ξερολιθιές, στη σκιά μιας πεζούλας.

Στα μικρά σκούρα παράθυρα των άσπρων σπιτιών του Αιγαίου που αποκτούν συχνά
την αίσθηση «μαύρης τρύπας».

“ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΙΟΥΛΑΣ : Η ΖΩΗ ΜΟΥ”

απόσπασμα από το βιβλίο του Νίκου Σταθούλη

Θυμάμαι ότι μια φορά είχα έρθει με τον Νουρέγιεφ στην Αγία Παρασκευή και κανείς δεν τον γνώριζε. Ήταν μαζί ο Marcel Duchamp, δύο μήνες πριν πεθάνει, προκειμένου να φτιάξει ένα έργο για την Ελλάδα. Είχε εμπνευστεί τόσο ο Marcel Duchamp, που χάθηκε στα δρομάκια της Αγίας Παρασκευής, έμπλεξε μέσα στα αμπέλια. Τον χάσαμε , και τελικά τον βρήκε η χωροφυλακή, η οποία τον πέρασε για γεωργό.

Λάτρευσε την Ελλάδα ο Marcel Duchamp. Θυμάμαι ότι κάποτε μου είπε: «Μέχρι τώρα το φως ήταν ένα από τα από τα μεγαλύτερα αινίγματα του κόσμου. Τώρα, εδώ, είδα την εκπληκτική σχέση της χώρας με το φως. Το μόνο κακό είναι ότι σε αυτή τη χώρα λύνονται τα μυστήρια.».

Δύο ή τρεις μήνες μετά ο Marcel Duchamp πέθανε και το τελευταίο του έργο ήταν εμπνευσμένο από την Ελλάδα. Ήταν ένα φως που έμπαινε μέσα από την «κλειδαρότρυπα», ένα έργο που το έφτιαξε μέσα σε τρεις ημέρες, λίγο πριν φύγουμε για την Αμερική.

Το 2011,αμερικανοί ερευνητές του MIT παρουσιάζουν την πιο γρήγορη κάμερα του κόσμου, μια κάμερα πιο γρήγορη και από τη σκιά της. Καταγράφει 100 δισεκατομμύρια καρέ το δευτερόλεπτο, και μπορεί να βλέπει το ίδιο το φως να κινείται.

https://www.youtube.com/watch?time_continue=186&v=-fSgFWcb4rE&feature=emb_logo

Μπο Λότο TEDGlobal 2009

Οφθαλμαπάτες και πώς βλέπουμε.

https://www.ted.com/talks/beau_lotto_optical_illusions_show_how_we_see/transcript?language=el

Johannes Itten (1888-1967)

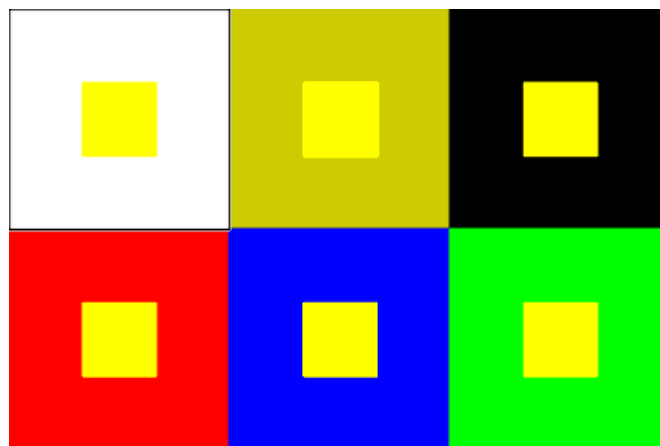

Η χρωματική θεωρία ολοκληρώθηκε από τον Γιοχάνες Ίπτεν, έναν Ελβετό θεωρητικό τέχνης που δίδασκε στη σχολή εφαρμοσμένων τεχνών στη Βαϊμάρη, που στην συνέχεια έγινε γνωστή ως Bauhaus.

Η θεωρία του Itten φιλοδοξεί να αποτελέσει μια αισθητική θεωρία του χρώματος συγκροτημένη βάσει χρωματικών ιδιοτήτων και κανόνων οι οποίοι θεμελιώνονται στην παρατήρηση, την εμπειρία και το ένστικτο της φυσιογνωμίας του ως καλλιτέχνης.

«Η αρχέτυπη ουσία του χρώματος είναι μια ονειρική αντήχηση, ένα φως που γίνεται μουσική». Γιοχάνες Ίττεν

Η Τέχνη του Χρώματος του Γιοχάνες Ίττεν,

Johannes Itten's "The Elements of Color" free pdf en
https://monoskop.org/images/4/46/Itten_Johannes_The_Elements_of_Color.pdf

Ο χρωματικός κύκλος του Ιπτεν είναι ένας δωδεκαμερής χρωματικός κύκλος που περιλαμβάνει βασικά, συμπληρωματικά και παράγωγα χρώματα.

<https://www.artlessons.gr/tags/%CE%B9%CF%84%CF%84%CE%B5%CE%BD>

Η Τέχνη του Χρώματος και ο Συμβολισμός του

<http://www.artmag.gr/articles/art-articles/about-art/item/745-the-art-of-color-and-symbolism>

Π. Τέτσος
ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ

[STAVROS NIARCHOS FOUNDATION CULTURAL CENTER](http://www.stavrosniarchosfoundation.org)

<https://www.youtube.com/watch?v=-sbc4flumpc>

Π. ΤΕΤΣΗΣ Η ΔΙΑΔΡΟΜΗ

<http://archive.ert.gr/7995/>

Ντοκιμαντέρ – αφιέρωμα στο ζωγράφο ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΤΕΤΣΗ.
(...από το 25,50 και μετά ο ζωγράφος μιλάει για το Μ/Α και το φώς.)

και εδώ το εξαιρετικό ντοκιμαντέρ

"Γιάννης Μόραλης"

<https://vimeo.com/8382505>

σε σκηνοθεσία του Στέλιου Χαραλαμπίδου.

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΕΣ ΜΑΤΙΕΣ

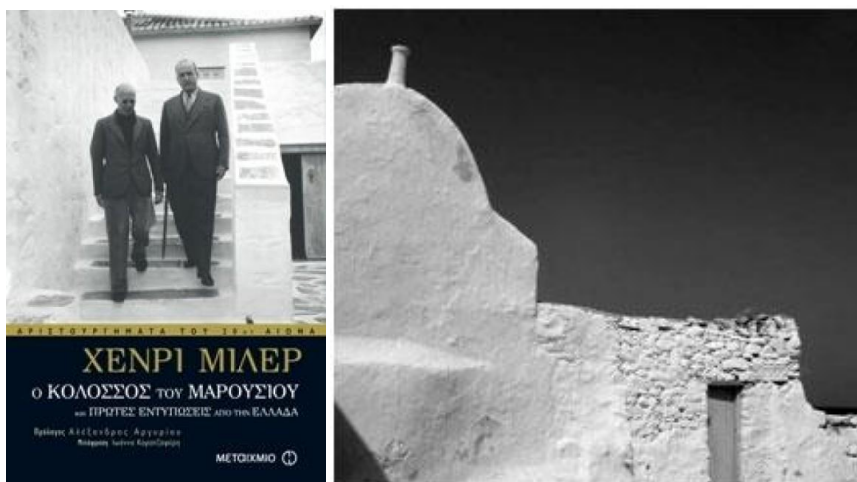
27 Δεκέμβριος, 2011

Το αμετάκλητο φως
του Τάση Παπαϊωάννου

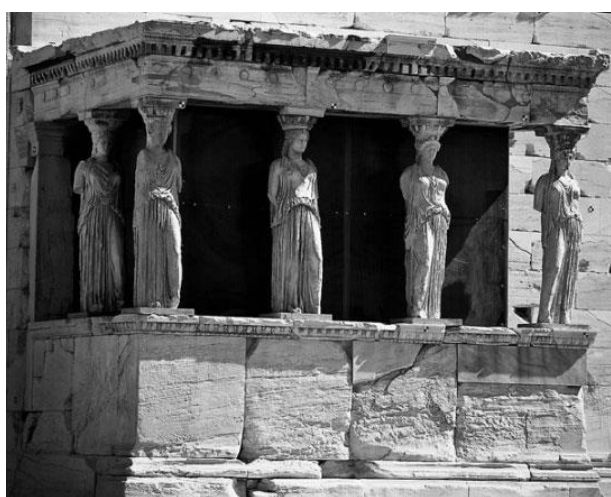
Εδώ το φως σε προκαλεί να αναμετρηθείς μαζί του, παρασέρνοντάς σε σ' έναν αγώνα εξ αρχής χαμένο. Γιατί είναι αδύνατον να κρυφτείς κάτω από ένα τέτοιο φως! Ιδίως όταν φυσήξει ο αέρας και καθαρίσει η ατμόσφαιρα, αλλάζουν και μεταβάλλονται οι αποστάσεις και τα πράγματα αποκτούν τις πραγματικές διαστάσεις τους μέσα στο χώρο και το χρόνο. Αυτό που μέχρι πρότινος φαινόταν να χάνεται μακριά στον ορίζοντα, τώρα ξαφνικά βρίσκεται δίπλα σου και σχεδόν το αγγίζεις. Η φωτεινότητα και η διαύγεια της ατμόσφαιρας αναποδογυρίζουν τα μετρικά μας συστήματα αχρηστεύοντας όλες τις αισθητικές θεωρίες μας. Θέλω να πω πως υπάρχουν ορισμένες στιγμές που το φως κάνει τα πιο απλά καθημερινά πράγματα να φαίνονται εξωπραγματικά εξακοντίζοντάς τα στη σφαίρα του υπερρεαλισμού.

Η αρχιτεκτονική (ιδίως σε τόπους σαν τον δικό μας) βασίζεται κυρίως στις σκιές. Τα πάντα θεμελιώνονται πάνω στην αέναη αντίθεση φωτός-σκιάς. Το αρχιτεκτόνημα ταυτίζεται με τις σκιές του. Στον τρόπο που το φως πέφτει πάνω στις επιφάνειες, με αποκορύφωμα τους καλοκαιρινούς μήνες που τείνει να εξαυλώσει τις μορφές και να διαλύσει τα περιγράμματα. Το καταμεσήμερο, όταν ο ήλιος βρίσκεται ψηλά και το φως πέφτει σχεδόν κατακόρυφα, η σκιά και της παραμικρής εξοχής πάνω στον τοίχο μακραίνει, τονίζοντας με έντονο τρόπο την ανάγλυφη επιφάνεια. Κι είναι τότε που τιμωρεί την κακοτεχνία και φανερώνει τα όποια λάθη της κατασκευής προδίδοντας τις λανθασμένες επιλογές του αρχιτέκτονα. Το ζωγόνο φως αναδεικνύει το ελάχιστο σε μέγιστο και την ίδια στιγμή «ξεπλένει» το οικοδόμημα από κάθε περιττό, κρατώντας το ουσιώδες.

Μόνο με μέτρο τη σκιά μπορείς να συνειδητοποιήσεις την πραγματική ένταση του φωτός. Αρκούσαν, για παράδειγμα, οι απειροελάχιστες σμιλεύσεις της προεξοχής -ως υπόμνηση- της μύτης πάνω σ' ένα προϊστορικό κυκλαδικό ειδώλιο, για να αντιληφθεί κανείς αμέσως τη μορφή του προσώπου. Γιατί, όπως εύστοχα σημείωνε ο Henry Miller στον «Κολοσσό του Μαρουσιού»: «Στην Ελλάδα δεν υπάρχουν αμυδρές σκιές».

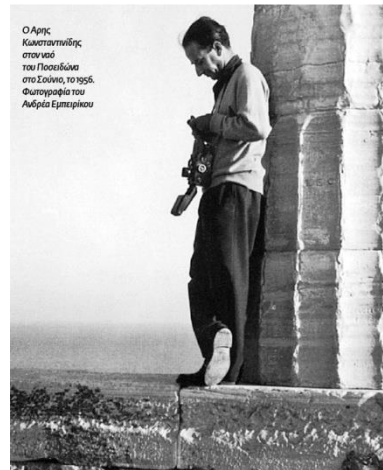
Είναι εκείνες οι ώρες που τα ανοίγματα πάνω στους τοίχους, αλλά και οι εσοχές μέσα στη μάζα του οικοδομήματος, φέρνουν στο νου μας τις σκοτεινές σπηλιές ή τις ρωγμές που βρίσκονται στα γκριζωπά βράχια του τόπου μας. Τα πέτρινα γυμνά τοπία που μας περιβάλλουν «ψιθυρίζουν» αρχέγονους κανόνες, υπαγορεύοντας το μέτρο κάθε νέου αρχιτεκτονήματος που από δω και στο εξής θα βρίσκεται εκτεθειμένο αμετάκλητα στο καθαρό και λαμπρό φως. Παρατηρήστε τι σημαντικό ρόλο επιτελούν σ' ένα κτήριο, μια στοά, ένα προστώ ή ένα στέγαστρο.

Οι σκιερές περιοχές τους προσδίδουν δροσιά πάνω στις επιφάνειες που δέχονται ακατάπαυστα το ανελέητο φως του καλοκαιριού. Όπως ακριβώς είναι απαραίτητη και η σκιά που δημιουργείται ως σκούρο φόντο πίσω από τις Καρυάτιδες στο Ερεχθείο, για να αντιληφθούμε καθαρότερα την πλαστικότητα της μορφής τους, την ανάδειξη κάθε πτυχής του χιτώνα τους, έτσι όπως ξεπροβάλλουν από τη σκιά στο φως.

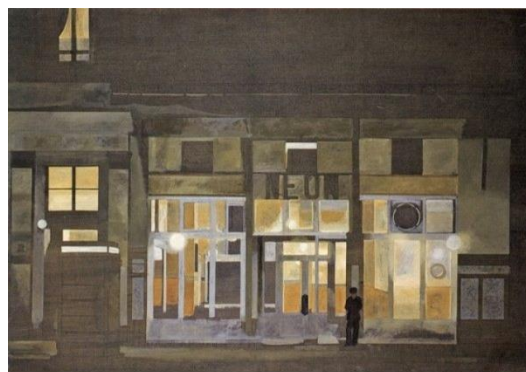
Αυτήν την αναγκαιότητα της σιάς και του βάθους τόνιζαν άλλωστε τα σκούρα χρώματα (χοντροκόκκινα, κεραμιδιά) στους τοίχους που βρίσκονταν πίσω από τις στοές, όπως αυτό που πρόσεξε και απαθανάτισε ο Τσαρούχης στο μικρό σπίτι της οδού Ασωμάτων. Η μετάβαση από το απόλυτο φως του υπαίθρου στον σκιερό εσωτερικό χώρο απαιτεί την ύπαρξη ενός ενδιάμεσου ημιφωτισμένου χώρου, ώστε το πέρασμα να γίνει σταδιακά και όχι απότομα. Είναι απαραίτητος αυτός ο μεταβατικός χώρος προκειμένου να συνηθίσουν όχι μόνο τα μάτια, αλλά και ολόκληρο το σώμα μας στην έντονη αλλαγή. Είναι εκεί που συναντιούνται ο μέσα με τον έξω χώρο. Το κατώφλι της σιάς στο φως.

Δεν πρέπει να λησμονούμε ότι το φως δίνει την κλίμακα του χρόνου στο χώρο. Ο εσωτερικός χώρος, για παράδειγμα, αποκτά τελείως διαφορετικά ποιοτικά χαρακτηριστικά όταν το φως εισέρχεται από πάνω, από το πλάι ή από κάτω ή πάλι όταν διεισδύει από μια σχισμή ή ένα μεγάλο άνοιγμα. Στις εξωτερικές όψεις κατά τη διάρκεια της ημέρας οι τοίχοι είναι φωτεινοί, ενώ τα ανοίγματα και τα υαλοστάσια πάνω στις επιφάνειες είναι σκοτεινά και δύσκολα μπορείς να διακρίνεις το εσωτερικό του κτηρίου. Εκείνες τις ώρες ακυρώνεται η διαφάνεια των κρυστάλλων.

Αντίθετα, καθώς πέφτει η νύχτα οι τοίχοι σιγά-σιγά γκριζάρουν και στο τέλος σκοτεινιάζουν εντελώς και χάνονται μέσα στο σκοτάδι, ενώ τα ανοίγματα τώρα φωτίζονται αποκαλύπτοντας στον περαστικό τον εσωτερικό χώρο, αφού η φωτεινή πηγή βρίσκεται μέσα στο κτήριο. Η αντιστροφή αυτή φωτός-σκιάς κατά τη διάρκεια της νύχτας αποτελεί σημαντική συνθετική συνιστώσα της αρχιτεκτονικής.

το Καφενείο «NEON» ζωγραφισμένο με διαφορετικούς φωτισμούς από τον Γ. Τσαρούχη.

Η υφή των υλικών αλλά και τα χρώματα πρέπει να επιλέγονται με προσοχή, έτσι ώστε «η λάμψη τους να ξεθωριάζει με το πέρασμα του χρόνου» και πάνω τους να διακρίνεις «την πατίνα του χρόνου που με τόσους κόπους έχει εναποθέσει ο χρόνος» αυτό πρέπει να έχουμε κατά νου, όπως σοφά μάς υποδείκνυε ο Ιάπωνας συγγραφέας Τανιζάκι στο βιβλίο του «Εγκώμιο της Σκιάς». Επιφάνειες στιλπνές και αστραφτερές μετατρέπονται εύκολα σε καθρέφτες που αντανακλούν έντονα τις ηλιακές ακτίνες, σε αντίθεση με τις πιο αδρές που τις απορροφούν διαχέοντας το φως.

Είναι κάτι που αντιλαμβανόμαστε, όταν ατενίζουμε την πόλη από ψηλά και ανάλογα με την κίνηση του ήλιου πολλές επιφάνειες εκτεταμένων υαλοπετασμάτων ή ηλιακών συλλεκτών, η μία μετά την άλλη, λαμπυρίζουν έντονα και μας τυφλώνουν όσο μακριά κι αν βρίσκονται. Μετατρέπονται έτσι σε διαδοχικές στιγμιαίες εστίες φωτός που λειτουργούν σαν δυνατοί προβολείς κατά τη διάρκεια της ημέρας. Ένα χαρακτηριστικό που το γνωρίζουν ακόμη και τα μικρά παιδιά, στα νησιά για παράδειγμα, παίζοντας με καθρέφτες, σημαδεύουν από τα σπίτια τους, που βρίσκονται ψηλά στο βουνό, ως καλωσόρισμα το πλοίο που καταφτάνει μετά το πολύωρο ταξίδι στο λιμάνι.

Αλλά και μέσα στο σώμα της πόλης οι μεγάλες τζαμαρίες ανακλούν ενοχλητικά το φως του ήλιου πάνω στα γειτονικά κτήρια αλλοιώνοντας σε μεγάλο βαθμό το μικροκλίμα της περιοχής. Περπατάς αμέριμνος σ' ένα σκιερό δρομάκι και ξαφνικά δέχεσαι στα καλά καθούμενα από την απέναντι τζαμαρία στα μάτια σου το εκτυφλωτικό φως. Και είναι τότε σαν να αλλάζεις απότομα προσανατολισμό και να στρέφεις προς τον ήλιο, ενώ προφανώς το σώμα σου δεν άλλαξε διόλου κατεύθυνση. Κι όμως το γεγονός αυτό πολύ συχνά το υποβαθμίζουμε ή το «λησμονούμε» εμείς οι αρχιτέκτονες, λες και αγνοούμε ότι κάθε μας

Έργο έχει μεγάλη επίπτωση τόσο στα κτήρια που προϋπήρχαν όσο και σ' αυτά που πρόκειται να υπάρξουν στο μέλλον και κυρίως ότι στέκεται κάτω από ένα τέτοιο φως!

Μ/Α ζωγραφικό έργο του Γιάννη Μόραλη.

Ένα φως που από ευλογία μπορεί εύκολα να μετατραπεί -αν το αγνοήσουμε- σε μέγα δυνάστη. Πρέπει να «ισορροπήσει» λοιπόν το αρχιτεκτόνημα ανάμεσα σε σκιερές και φωτεινές περιοχές γνωρίζοντας ότι η μία είναι συμπλήρωμα της άλλης, αφού είναι αδύνατον να συνθέσεις χωρίς το φως, αλλά και έξω από τα όρια που αυτό σου καθορίζει για να κινηθείς.

«Σκιές» ζωγραφικό έργο του Νίκου Χουλιαρά.

Ας μη ξεχνάμε λουπόν τα λόγια του Οδυσσέα Ελύτη: «Σιγά-σιγά, μες στο κατακαλόκαιρο, το φως αφανίζει την Ελλάδα. Χωνεύει τα νησιά, εξουδετερώνει τις θάλασσες, αχρηστεύει τους ουρανόυς. Άφαντα όλα... Η αντίσταση σ' ένα τέτοιο φως, να ποιο είναι το βαθύτερο νόημα της ελληνικής αρχιτεκτονικής».

Φως - σκοτάδι - φώς

...για τον Οδυσσέα Ελύτη.

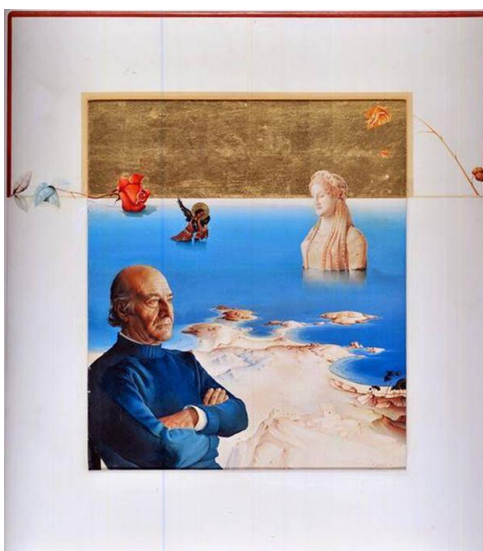
Στα τελευταία του κείμενα ο ποιητής του φωτός βλέπει διαφορετικά το σκοτάδι. Και δεν μιλάω μόνο για το σαφώς νυκτερινό (και συννεφιασμένο) τοπίο στο "Ημερολόγιο ενός αθέατου Απριλίου". Και στα άλλα βιβλία υπάρχει μια διαφορετική στάση απέναντι στη νύχτα.

Νομίζω πως είναι φανερό στον επαρκή αναγνώστη πως με τα χρόνια, ο Ελύτης ξεπέρασε την "ηλιακή μεταφυσική" της "τρίτης περιόδου" του για μια πιο σύνθετη μορφή μυστικής εμπειρίας που εμπεριέχει και το σκότος.

Κάποτε έγραφε: "οι Ευρωπαίοι και οι Δυτικοί βρίσκουν πάντα το μυστήριο στη σκοτεινιά, στη νύχτα, ενώ εμείς οι Έλληνες το βρίσκουμε στο φως που είναι κάτι απόλυτο".

Στην τελευταία του περίοδο το πνευματικό τοπίο αλλάζει. Η σκιά δεν είναι μόνο περίγραμμα του φωτός - αλλά παρουσία αυτοδύναμη. Όσο περνάνε τα χρόνια, το σκοτάδι γίνεται πιο υπαρκτό - είναι αδύνατο να το αγνοήσεις. Πρέπει να το υπερβείς.

Έτσι η πορεία δεν είναι πια ευθύγραμμη - προς το φως - είναι παλινδρομική ή μάλλον σπειροειδής. Πάλι προς το φως μέσα από το σκοτάδι. Η εσωστρεφής αυτή εποχή καθιερώνει τον Ελύτη σαν μεγάλο μυστικό και θρησκευτικό ποιητή (με την ευρύτατη έννοια του θρησκευέσθε). Σε αυτήν φαίνεται να έχει πια υπερβεί την αντίθεση Φως-Νύχτα. Ακολουθεί την κλασική πορεία του μυστικού που ανεβαίνοντας προς το Ένα ξεπερνάει, αίρει τις φαινομενικές αντιθέσεις.

ΦΩΣ ΕΛΥΤΗΣ

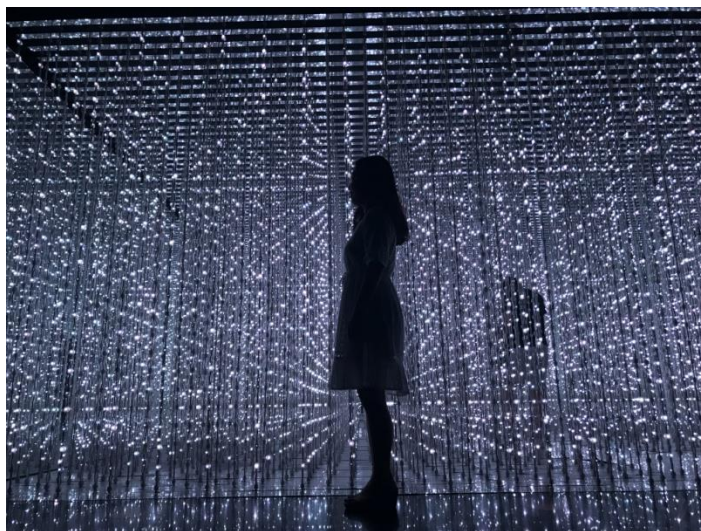
<https://www.youtube.com/watch?v=ulZR8d1UeYs>

ένα όμορφο video από το 3ο Γυμνάσιο Ρεθύμνου
με μουσική από «το χαμόγελο της Τζοκόντας»
του Μάνου Χατζηδάκη.

Wander through the Crystal Universe

Art by teamLab

<https://www.youtube.com/watch?v=tPKBDPW0tGk>

2017 AL Light & Architecture Design Awards

A look at this year's winners and jury.

http://www.archlighting.com/design-awards/2017-al-light-architecture-design-awards_o

"Τέχνη είναι η συγκίνηση των αισθήσεων, η χαρά του πνεύματος που μετρά και εκτιμά, η αναγνώριση μιας αξονικής αρχής που αγγίζει το βάθος του είναι μας. Τέχνη είναι εκείνη η καθαρή δημιουργία του πνεύματος που μας δείχνει, σε ορισμένες εξαιρετικές περιπτώσεις, τα υπέρτατα όρια της

ανθρώπινης δημιουργικότητας. Και ο άνθρωπος νιώθει απέραντη ευτυχία,
όταν αισθάνεται ότι δημιουργεί."

«Αρχιτεκτονική είναι το όμορφο παιχνίδι των όγκων στο φως».

Le Corbusier: "Vers une Architecture", 1923

Links

<https://www.archstudies.gr/>

ΦΩΣ

The natural light in the atmosphere of architectural space

The cases of Tadao Ando and Peter Zumthor

https://issuu.com/archstudies/docs/tsoutsos_spiros

The silent drama of photography | Sebastião Salgado

https://www.youtube.com/watch?time_continue=29&v=qH4GAXXH29s&feature=emb_logo

A Sierra Leone story: Yannis Behrakis at TEDxAthens 2013

<https://www.youtube.com/watch?v=qMVSgq2nZP4>

National Geographic

Ο διευθυντής φωτογραφίας του National Geographic, Ντβίβιντ Γκρίφιν, γνωρίζει τη δύναμη της φωτογραφίας να μας συνδέει με τον κόσμο μας. Στην ομιλία γεμάτη με θαυμάσιες φωτογραφίες μας διηγείται πώς χρησιμοποιούμε φωτογραφίες για να πούμε τις ιστορίες μας.

https://www.ted.com/talks/david_griffin_how_photography_connects_us?language=el

Athens Photo World: Ομιλίες Φωτογράφων - Νίκος Πηλός
(13.06.2019)

<https://www.youtube.com/watch?v=U0snwtMswxM>

Aspromavro

<http://www.aspromavro.net/>

Το Ελληνικό Κέντρο Φωτογραφίας

<http://hcp.gr/>

Video επιλογές

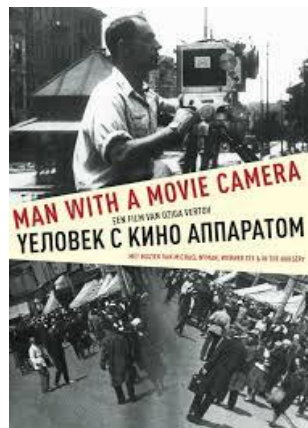
Ταινίες.

Ντοκιμαντέρ:

Προτάσεις για videos σχετικά με το θέμα.

Man with a Movie Camera (1929) movie

<https://www.youtube.com/watch?v=cGYZ5847Fil>

Αβανγκάρντ ρώσικο ντοκιμαντέρ του 1929 που σκηνοθέτησε ο Τζίγκα Βερτόφ και μόνταρε η σύζυγός του. Παραμένει αξεπέραστο, δεξιοτεχνικό γλωσσάρι/γιορτή για το μοντέρνο σινεμά, ανεξάντλητο ευρητήριο για σπουδαστές κι επίδοξους κινηματογραφιστές, ακόμη και σήμερα.

Βιβλιογραφία.

Προτάσεις για βιβλία σχετικά με το θέμα.

- ΙΤΤΕΝ JOHANNES - Σύνθεση και μορφή - Εκδότης : ANTIYΛH -2011
- "Η Τέχνη του Χρώματος", Γιοχάνες Ίπτεν, Εκδόσεις Ένωση Καθηγητών Καλλιτεχνικών Μαθημάτων, Αθήνα 1998
- «Η Αυτοβιογραφία του Φωτός», του Γ. Γραμματικάκη (Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 2005, Ηράκλειο
- Κοντορήγας, Θεόδωρος. Φωτισμός & αρχιτεκτονική. 1η εκδ. Θεσσαλονίκη: Κτίριο-Επιλογή στη δόμηση Ε.Π.Ε, 2006.

(βιβλιογραφία έχει δοθεί και σε προηγούμενες Σημειώσεις)

News

Τι είναι η σύγχρονη τέχνη;

https://www.youtube.com/watch?time_continue=21&v=g3yxC3hNWIo&feature=emb_logo

Εισαγωγή στη Μοντέρνα τέχνη & τις ιδέες

https://www.youtube.com/watch?time_continue=1&v=Mngjs-QsaPM&feature=emb_logo

Βλέποντας μέσα από τις φωτογραφίες

https://www.youtube.com/watch?time_continue=2&v=A6y4R-UEt4U&feature=emb_logo

μια πάντα ενδιαφέρουσα επίσκεψη στο ...

<http://www.ted.com/topics/architecture>